

ՍԱՀԱԿ ՈՒ ՄԵՍՐՈՊ

Եւ պէտք որ հայ հանճարն ալ յայտնուել գերբնականօրէն փառայից Տիեզերք յառաջդիմութեան ծիրին վրայ էր. արեգակը հակադրուել կը յառաջդիմէր. մարդիւթիւնն աստուածութեան շրջաններ կ'ապրէր... Գիտութիւնը կը քանդէր. ասեղանները գործունէութիւնն կը լուծուէին. դպարտիք չը մնար. խորհուրդ չկար այլ...

Իզիս իր միջագետքը կը վերցնէր պարտուած: Պէտք է խառնել անդունդները պէտք է բռնել ճշմարտութիւնը, անգ զոյւրթեան պահպանման պատուանկան Տիեզերք յառաջդիմութեան ծիրանի գոտին բռնած, անկարելի էր ալ ձգել. լոյս. լոյս. լոյս. անս', նոյն դարերու լանջքերէն փութով-ող շունչերը ամենի. լոյս միշտ լոյս կը յանկերգէին դաշտ, անտառ, ամէն ինչ էլը ծնրադրէր երկրագծորէն այս դերական Վարդապետին. ծիրանիցէն վեր, հորիզոնի ճակատին գրած էր Եանվէն. «Լոյս հազէք, լոյս խրմեցէք»... Ժողովը կը վէտվէտէր «լոյս. լոյս» ծածածակով. գետը կը վազէր «լոյսի» բրդուները գզուելով:

Ողբագոսի աստուածակալ սարէն կիկլուա՛ կարտ արհամարհանքով մը Որփէի քնարը, Հովերի գրիւնը, Պիտտոնի գանկը կը ցուցնէր աստուածքանդակ պատգամին. Խոսուրտ Ապիան շանթագոռ սարէն Վերգիլի սիրուր, Կիկլոնի Ռաֆոր լեզուն կը նետէր կապոյտին հեգօրէն. Արիստը կ'որոտային սուրբերու չեղբերը խածած սրբազան Միքիլը ցոյց տալով, Կղերի հոնամենի ընկերը՝ հայն ալ խօսէր պիտի եթէ Լեզու քառ ունենար... Բրմարտ հուրդ ալեյուները սօսինքունն լլգինովցուցած էր գանձը. կը շրջէին անտէք...

Թաւայեցաւ ժամանակի անիւր. երեկն ու այսօրը ապրեցան ու մեռան, չլթա փեցաւ շիւ Հայը. դեռ կ'ապրէր մահա կենդանութեան փուլերը. դեռ միտքը ինչ էր թրթուրներով... Անցան բարի ու չար շատ օր. ու գիշեր մը, բարի օրերէն մէկուն մէջ «Յայտնութիւն» յայտնութեան կը ծագէր երկինք, Երկու մարդ-աստուածներ մանկացած կը թրուորակին Մասիսի վրայ. Ռաշազգոյ ձայնից Մասիս խրտոցաւ խնկեցաւ և Մասիս. փոր կուած էր Եղեմ. սակայն կը նիւրէր Եղեմ. և անա ժանկահաւ ամպերու մէջն երեցաւ Հայաստանի Ոգին աստուածունի մը պէս քնքուշ, ձեռքերէն միոյն մէջ երկինքի գնդիկէն քաղուած շանթի բու փունջ մը, ու միւսին մէջ ալ քար մը սեղմած. լարիք քնարը, և արուկը գիտուն, ձեռքը ճակտին, յոյսը սրտին, սիրտը հային, սկսաւ իր կոյր գարթօնքի «Ի՛նչ ելէք Հայեր, և դուք, Գողթնի քր նարաւորք պարծանքը Հայութեան, փառքը դարերու. ելէք, արթնցէք ձեր մահաթմբեր քունէն, լարեցէք քնարները եօթնադր, անս', շանթերէն քաղուած լարեր եմ բերեր, զէ՛ կ'ազնեցէք, փոթորկեցէ՛ ձ աւտով. գի՛ դուք պիտի երգէք անմահութիւնը. ինչու որ այն գիր պիտի երգէք «Երկինք երկինքի հերոսին չի նմանի», աստուածներու երկունք է

այն. երկրի արդեւն. ընծայ ձեզ աշուղներու...» Եւ նոյն հետայն երկուստեաները Մասիսի վրայ զիրար բարեւեցին գիշերային լուսութիւնը վրձովոյ այն մեջանոյ ձայնին մօր. ուրկէ ողբ կ'սեցուած էին. Տեսուհին որտեսց. Միջէք դուք. գողթնի ստուերները միտքերան՝ ներսէս Մեծ ու Հացեկցի Պզտի վարդան «Արթանի են», մեղիքիցի տիւզերը: Արցունքներու մէջէն ժպտեցաւ Մայր-Հայաստան: Ոտքի ելաւ, բռնեց եկարներու ձեռքէն, տարաւ զանոնք քարի մը ձեռքին մօտ ուր կը խաղային երկու մանկիկներ ձեռք-ձեռքի, ճակատ-ճակատի, սիրտ-սիրտի անհնգ զորովով մը մէջ մըն ալ համբուրեց զանոնք, ու անհնգմէ մին տուաւ ներսէսին ու միւրը գեղով վարդանին, ու անհացաւ: Թընած էին Սախակն ու Մեսրոպ:

Այս գարմանհարչ նախասահմանունով Սահակ ու Մեսրոպ կը մեծնային օրէ օր. Սահակ՝ Հայրապետի մը, իսկ Մեսրոպ գեղջուկի մը ձեռքին տակ, Սահակ՝ արքունի պալատի, Մեսրոպ՝ Խրճիթի մէջ, դպարտի վրայ, մահին մօտիկ, շինականին քովիկ, հիգուցեան, թշուառութեան բարձունքներուն վրայ, մեծցան երկունքն ալ, մին՝ մեծերու, միւրը գաճանքուն մէջ: Սահակ մեծցաւ մեծերու քով աշունց մեծութիւնը հեղեղու, մեծցաւ Սահակ ազնուականութեան դրացի. նախարարներու մօտ, օր մը զանոնք արհամարհու. Մեսրոպ ալ մեծցաւ պզտիկներու, հեգերու, լքուածին, Լկուածին, տնանկին մօտ. երկունքն ալ մեծցան Հայաստանին համար, Հայութեան համար, Անցեալին ու ներկային ու Ապագային համար. մեծցան նման-անման դարագլուխ մըն ալ տալու մարդկութեան, Այս՝ հրաշքներ էին ասոնք, հակաբեր, տնանք մտքով սրտով, հոգիով, շրջեցան, պարեցան, գացին, մտան տունէ տուն, գիւղէ գիւղ, չէնէ չէն, ոստանէ ոստան, ու ամէն կողմ ալ տեսան, անհնգ գիւղեր, անսիրտներ, դիակներ, ամէն կողմ չքացում, անհացում. մարդ կար գրիւ չկար, գրիւ կար երգիւ չկար. երգիւ կար փանդիւ չկար, փանդիւ կար երգ չկար. երգ կ'որ Ռայ-երգ չկար, հայերգ կար Ռայ-երգ չկար ու ամէն կողմ մութ, ամէն կողմ խաւար... Ամուսները մտածեցին, յանդուգն էր այս մտածումը, կրկին «Եղիցի լոյս» պէտք էր ըսել. օրեր, տարիներ թափառեցան խորհրդածութեան զառիթափները, սակայն ի դուր, ոչ Լուսաւորի կրօնքը, ոչ Մեծն ներսիս ազգայնէն զործերը բան մը իսկ չէին աւելցուցած հայ ախտաւոր կեանքին վրայ. սակայն ինչու այսպէս, մտնեց օր մը Սահակ, Ծառ պարզ է, Սահակ. ըսաւ Մեսրոպ, որովհետեւ մեր քարոզութիւնները խորթ են, հետեւաբար անմարսելի: Լուս Մեսրոպ ու բաժնուցեցաւ, ինչպէս Սինայի գիւցազը Մեսրոպ ալ լեռ գացած էր. ներս սպրդեցաւ. քարայրի մը դարաւոր լորտ ու մրդա ժայռերուն արված կը խոկար, երկու մագաղաթի կտորներ դարձնելով մատներուն տակ. բացաւ զանոնք ու տեսաւ որ իր Մաշտոցի մէկ մահն էր Յոյն ու Ասորի գրերով նսթուած: Սրտմտեցաւ:

ցնցուեցաւ Մեսրոպ. տագնապը իր հնարամտութիւնն ալ ունի. ուխտաւածն Մեսրոպ չբազնէն ուրիշ մագաղաթի կը տոր մըն ալ հանեց. Ասորի Դանիէլին քովի պակաս ու անպէտ գրերն էին. պէտք է ասի լրացնել վճռեց Մեսրոպ, ու անշարժ աչքերը վեր, սիրտը վեր, միտքը աւելի վեր սկսաւ խոկալ մօտէն վազող Արածախին պէս ձեռնարկու. քնացած էր Մեսրոպ. լուսայր ամպերուն տակէն տեսաւ Աստուած Մեսրոպի տնքան սրբաւոր վերացումը. ու յուսանաւ վիճակը. մեղքեցաւ Աստուած Մեսրոպին, ու վտոր ինչեղով իր աստուածութեան բարձունքներէն իր աստուածային մատներով գրեց Մեսրոպի կրճակին, Ա. Ն. Է. Լ. Ի. Ո. Ի. Արթնայն Մեսրոպ ժպտուրախ. զանուած էին իսկ գրերը. ծաթած էր Հայկեան Արշալոյսը. երեցած էր հայ հանճարը ծիրանիքի փրկուած էր Հայ յուրիւնը... ԱժՏԻՐ ✓